

Nr 13.*Utlåtande i anledning av väckt motion om en skyndsam översyn av norrlandskommitténs olika förslag m. m.*

I en inom andra kammaren under nr 218 väckt motion, som hänvisats till bankoutskottets handläggning, hemställer herr *Larsson* i Hedenäset m. fl. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, dels att en skyndsam översyn av norrlandskommitténs olika förslag företages och att riksdagen snarast förelägges de förslag vartill denna översyn kan föranleda, samt dels att frågan om tillskapandet av en statlig investeringsfond, avsedd att främja ett mera differentierat näringsliv i Norrland, göres till föremål för särskild utredning.

Rörande den närmare motiveringen för förslaget får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har i vederbörlig ordning yttrande inhämtats från länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt 1948 års järnvägstaxekommitté, varjämte Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen beretts tillfälle avgiva yttrande i ärendet.

Motionen har i princip tillstyrkts av de i ärendet hörda länsstyrelserna ävensom Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen. 1948 års järnvägstaxekommitté har förmått, att vad avser järnvägstaxefrågorna den av motionärerna begärda översynen pågår.

Rörande den föreslagna översynen av norrlandskommitténs förslag har *länsstyrelsen i Västernorrlands län* anfört följande:

I samband med utlåtanden, som länsstyrelsen avgivit över norrlandskommitténs olika delförslag, har länsstyrelsen kraftigt framhållit behovet av sådana åtgärder i olika hänseenden, som kunna motverka en socialt och kulturellt förödande uttunning av befolkningen i Norrland. I motionen har bland norrlandskommitténs förslag nämnts förbättring av transportförhållandena och elkraftdistributionen samt en viss omläggning av nuvarande beskattningsregler. Såväl dessa som andra av norrlandskommittén väckta frågor äro synnerligen betydelsefulla för Norrlands framtida utveckling. Länsstyrelsen vill därför förorda, att de i enlighet med motionärernas hemställan göras till föremål för en översyn snarast möjligt.

Ur *länsstyrelsens i Jämtlands län* yttrande må följande anföras:

Länsstyrelsen delar helt motionärernas mening, att åtgärder för en förbättrad folkförsörjning i de norra delarna av landet är en fråga av vital betydelse.

De stora avstånden och det nordliga läget med det därav följande kärva klimatet, å ena, samt de stora naturrikedomarna i form av skog, malm och vattenkraft, å andra sidan, ha medfört, att Norrlands och det norrländska näringslivets problem i många avseenden te sig annorlunda än det övriga Sveriges. Detta har också uppmärksammats av statsmakterna. Sålunda ha många s. k. norrlandsfrågor blivit föremål för utredning och förslag, bland annat genom norrlandskommittén. Såsom i motionen framhålles, har emellertid huvudparten av denna kommittés förslag ännu ej realiserats. Av skäl, som anförts i motionen, måste det därför anses synnerligen angeläget, att en översyn av kommitténs förslag snarast möjligt äger rum.

Länsstyrelsen får för sin del livligt tillstyrka, att en skyndsam och allsidig utredning verkställes rörande de norrländska problemen, därvid de i motionerna I: 14 och I: 15 framförda synpunkterna tagas under övervägande. Länsstyrelsen vill jämväl framföra det önskemålet, att vid denna utredning de speciella norrlandsorgan, som framkommit under senare år, Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen, Norrlandsmässans huvudkommitté och Norrlandsförbundet få sina synpunkter företrädda.

Länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller i sitt yttrande bl. a. följande:

Vad i motionen framhållits rörande behovet inom de nordligaste delarna av landet av ett förbättrat försörjningsunderlag kan länsstyrelsen i allt väsentligt vitsorda. Det under vissa tider av året hårda klimatet, den inom avsevärda områden glesa bosättningen, ett ofullständigt kommunikationsnät, ett på vissa håll alltför ensidigt näringsliv och till följd bl. a. härav en ofta ojämn sysselsättning utgöra var för sig faktorer, som för vissa grupper gör det svårt — för att inte säga omöjligt — att uppnå en levnadsstandard som motsvarar den som gäller inom landet i övrigt. Mångfalden av de frågor, som sysselsatte norrlandskommittén under dess arbete åren 1945—1949, bar på sitt sätt vittne om att Norrlands försörjningsproblem måste angripas från vitt skilda utgångspunkter. I vissa fall måste man räkna med lösningar på förhållandevis lång sikt, under det att i andra fall en bättre tingens ordning skulle kunna nås genom mindre omfattande åtgärder.

Kommitténs olika förslag ha hittills rönt växlande öden. Som ett allmänt omdöme kan sägas, att huvudparten av olika skäl stannat på papperet. Vissa av de redovisade utredningarna ha lagts till grund för nya överväganden. I någon utsträckning ha andra — i varje fall till en del — resulterat i åtgärder från det allmännas sida eller indirekt påverkat statsmakternas och de regionala myndigheternas beslut i olika avseenden.

Kommitténs första tryckta betänkande gällde *yrkesutbildningen*. För Norrbottens läns vidkommande kan konstateras, att under senare år en betydande upprustning ägt rum på detta område, och förhållandena kunna på det hela taget bedömas som tillfredsställande. Beträffande lantmannaskolorna och yrkesskolorna för jordbruket kan för länets del kravet på utbildningsmöjligheter för närvarande anses fyllt. I fråga om de centrala verkstadsskolorna har genom landstingets försorg en avsevärd utbyggnad skett — inom den närmaste tiden torde man kunna räkna med ca 600 elevplatser vid tre verkstadsskolor. Den kommunala yrkesundervisningen bedrivs för närvarande vid ca 35 yrkesskolor. Kvar står dock behovet av en ytterligare utbyggnad av den kvinnliga lanthushållsundervisningen samt av den i kommunernas egen regi anordnade yrkesutbildningen.

Norrlandskommitténs synpunkter i fråga om *forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område* i Norrland ha otvivelaktigt bidragit till beslutet om att inrätta försöksgården i Röbbäcksdalen i Västerbottens län.

Beträffande kommitténs förslag till vissa åtgärder för främjande av *skogsvård och betesförbättring* i norra Sverige ha visserligen redan tidigare anslag för ifrågavarande ändamål ställts till förfogande, men det torde ej råda någon tvekan om att intensifieringen av åtgärderna delvis kan sägas vara ett resultat av kommitténs förslag. Länsstyrelsen avser här bl. a. det förstärkta s. k. produktionsanslaget till lappmarken — sedermera utsträckt till andra delar av länet — samt anslagen till vissa åtgärder, som enligt gällande skogsvårdslag ej åligga vederbörande markägare men ändock bedömas som värdefulla med hänsyn till skogsvården.

Kommitténs framställning år 1946 angående *bostadsförhållandena för helårsarbetande skogsarbetare* torde enligt länsstyrelsens uppfattning icke längre ha samma aktualitet som tidigare. Huvudmännen för storskogsbruket ha nämligen på senare tid i ej obetydlig omfattning påbörjat inrättandet av s. k. skogsarbetarbyar på skilda platser inom Norrbottens län. Länsstyrelsen anser därför att det numera ej finns anledning att ytterligare utreda denna fråga, annat än i lokala, konkreta fall.

Norrlandskommitténs år 1946 framlagda förslag rörande *distriktssköterskornas verksamhet* har delvis burit frukt — i vart fall för Norrbottens läns vidkommande. Genom landstingets försorg har man nämligen i allt större utsträckning kombinerat distriktsvården med förlossningsvården genom en successiv sammanslagning av distriktssköterske- och barnmorsketjänsterna. Länsstyrelsen vill i detta sammanhang erinra om att medicinalstyrelsen av Kungl. Maj:t fått i uppdrag att utreda frågan om den öppna förlossningsvårdens framtida organisation.

Kommitténs betänkande angående vissa åtgärder till *förbättrande av transportförhållandena i Norrland* kan däremot icke anses ha i nämnvärd grad påverkat utvecklingen inom detta betydelsefulla område. Samma gäller kommitténs ställningstagande till *elkraftproblemet* ävensom utredningen angående åtgärder vid *industrinedläggelse eller driftsinskränkning*.

Kommittén har i ett betänkande, avgivet år 1947, föreslagit att ett *rikssjukhus* skulle inrättas i Norrland. Frågan har emellerid icke föranlett någon åtgärd från statsmakternas sida men bör enligt länsstyrelsens mening tagas upp på nytt och då i samband med frågan om en medicinsk högskola för Norrland i anslutning till ett räjongsjukhus.

I fråga om kommitténs förslag att ordna *isbrytningen* längs norrlandskusten vill länsstyrelsen erinra om att spørsmålet ytterligare utretts genom ett år 1950 avlämnat förslag rörande isbrytarverksamhetens främjande och där man bl. a. dragit upp riktlinjer för den lokala isbrytningen.

Vad beträffar kommitténs utredning om *skogstillgångarna och skogsindustriernas råvaruförsörjning* i övre och mellersta Norrland må här framhållas den påverkan på utformningen av gällande skogsvårdslag, som kommitténs ställningstagande otvivelaktigt utövat, särskilt med avseende å kravet på en jämnare avkastning av skogsbruket.

Kommittén framlade år 1949 i samråd med järnvägsstyrelsen en utredning rörande *ostkustbanans förlängning* norrut. Frågan om järnvägsnätets utbyggnad i olika riktningar — länsstyrelsen tänker härvid bl. a. på den

projekterade bandelen Kalix—Luleå — är som känt alltjämt föremål för överväganden.

Vissa av de av norrlandskommittén publicerade utredningarna måste nu beträffande sakmaterialet vara delvis föråldrade och kräva omfattande kompletteringar. Därtill kommer att en del av de behandlade spörsmålen var för sig utgöra mycket komplicerade problem, vilka uppenbart icke lämp- ligen böra infogas i en av en och samma krets sakkunniga utförd »allmän översyn» av den s. k. norrlandsfrågan. Hit höra enligt länsstyrelsens mening exempelvis frågorna om ostkustbanans förlängning, förbättrandet av trans- portförhållandena i Norrland, sågverksdriften och elkraften. Spörsmål av denna räckvidd böra således enligt länsstyrelsens uppfattning skyndsamt *specialutredas* i den ordning de påkalla det allmännas uppmärksamhet. En sådan översyn som motionärerna åsyfta kan nämligen bli en mycket tids- ödande procedur och komma i otakt med den turordning och tidtabell enligt vilken de olika projekten böra aktualiseras.

Länsstyrelsen anser att en första »katalogisering» av de förslag, som nu kunna tänkas komma i fråga, på Kungl. Maj:ts uppdrag skulle kunna göras av den s. k. Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen. Sedan de- legationen utarbetat sitt »handlingsprogram» bör Kungl. Maj:t pröva vilka frågor som var för sig böra specialutredas och i vilken takt detta bör ske.

I anledning av ett uttalande i motionen vill länsstyrelsen erinra om att frågan om en omläggning av beskattningen för industriens och andra större företagens inkomster torde bli föremål för utredning av 1950 års skatte- lagskommitté.

Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen har framhållit, att Norrlands och det norrländska näringslivets problem te sig i många avseen- den annorlunda än det övriga Sveriges. Det nordliga läget, de stora avstån- den, den ringa folktätheten ha vid sidan av de stora naturtillgångarna i skog, malm och vattenkraft och kanske framför allt den stora exportbe- toningen — Norrland är i förhållande till folkmängden i runt tal 2,5 gånger så mycket exportbetonat som det övriga Sverige — samverkat därtill. Norr- lands särställning har också uppmärksammats av statsmakterna, och många s. k. norrlandsfrågor ha blivit föremål för utredningar och förslag, bl. a. genom den under åren 1944—1948 verksamma norrlandskommittén. Det kan emellertid ej förnekas, att många av de framförda förslagen av olika anledningar kommit i skymundan. Problemkomplexen ha liksom stått i vä- gen för varandra. Samarbetsdelegationen har själv varit inne på tanken att göra en inventering av de många olika förslagen för att få konstaterat, dels vilka förslag som kunna avföras, då de redan helt eller delvis omsatts i verk- ligheten eller på grund av ändrade förhållanden numera sakna betydelse, dels vilka förslag som alltjämt äga aktualitet. För dessa sistnämnda skulle det samtidigt gälla att söka få fram den större eller mindre angelägenhets- graden, allt i syfte att åstadkomma praktiska resultat.

Vad angår det i motionen väckta förslaget om utredning av frågan om skapande av en statlig investeringsfond, avsedd att främja ett mera diffe-

rentierat näringsliv i Norrland, har *länsstyrelsen i Västernorrlands län* framhållit, att de nuvarande företagarföreningarnas ekonomiska och personella resurser icke synas tillräckliga för att föreningarnas verksamhet skall kunna bliva av önskvärd omfattning. Det synes för Västernorrlands län vara en fråga av största angelägenhetsgrad, att länets näringsliv differentieras, så att känsligheten för konjunktursvängningarna blir mindre. Enligt länsstyrelsens mening torde länets företagarförening härvidlag kunna göra betydande insatser, om den utbygges i personellt hänseende och givnes erforderliga ekonomiska resurser.

Länsstyrelsen framhåller, att denna fråga ävenledes har varit föremål för utredning, och förordar, med instämmande i motionärernas synpunkter, att spørgsmålet om åtgärder för att främja ett mera differentierat näringsliv i Norrland snarast göres till föremål för den undersökning, som med beaktande av redan förefintligt utredningsmaterial erfordras.

I denna speciella fråga anför *länsstyrelsen i Jämtlands län* följande.

Företagarföreningarna i de norrländska länen söka medverka till ett mera differentierat näringsliv i Norrland. Dessa föreningars verksamhet torde också ha medfört en viss förbättring i angivna hänseende. Emellertid har det visat sig, att de medel, som stå till föreningarnas förfogande, icke äro tillräckliga för ändamålet. Vid sådant förhållande synes det vara välbetänkt, att — som i motionen föreslås — frågan om tillskapandet av en statlig investeringsfond, avsedd att främja ett mera differentierat näringsliv i Norrland, göres till föremål för utredning.

Länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller, att statsmakterna med betydligt större anslag än hittills böra främja småindustriföreningarnas verksamhet. Härigenom skulle de mindre företagens kapitalbehov kunna tillgodoses utan att någon särskild investeringsfond inrättas. I fråga om de mera kapitalkrävande investeringar, som kunna komma i fråga, anser länsstyrelsen det vara mest rationellt att statsmakterna genom anslag på riksstaten ställa medel till förfogande i den utsträckning som visar sig påkallad av de säregna förhållanden, vilka äro bestämmande för det norrländska näringslivets utveckling. Om det emellertid skulle visa sig vara mera ändamålsenligt att tillgodose dessa anspråk genom en särskild fond vill länsstyrelsen framhålla vikten av att fonden blir tillräckligt stor för att tillåta även mycket betydande investeringar och att reglerna för densamma utformas så att de medgiva största möjliga handlingsfrihet i valet mellan olika projekt.

Även *Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen* har funnit ökat stöd åt företagarföreningarna väl motiverat. För övrigt synes det Samarbetsdelegationen väl värt att ta under övervägande om ej »frågan om tillskapandet av en statlig investeringsfond, avsedd att främja ett mera differentierat näringsliv i Norrland», bör göras till föremål för särskild utredning.

1948 års järnvägstaxekommitté anför rörande den inom kommittén på-

gående översynen av norrlandskommitténs förslag i vad de avse järnvägs-taxefrågorna följande.

I direktiven för taxekommitténs utredningsuppdrag nämnes bl. a., att att norrlandskommittén avlämnat ett betänkande (SOU 1946: 84) angående vissa åtgärder till förbättrande av transportförhållandena i Norrland. I samband härmed uttalade statsrådet i nämnda direktiv, att innan ståndpunkt toges till norrlandskommitténs förslag rörande statens järnvägars taxor, det borde närmare utredas, i vad mån järnvägsekonomiskt icke motiverade nedsättningar belastade statsbanorna samt i vad mån norrlandskommitténs förslag vore järnvägsekonomiskt berättigade. Det borde uppdragas åt taxekommittén att även undersöka dessa spörsmål.

Taxekommittén vill erinra om att norrlandskommitténs taxepolitiska förslag i stort sett avsågo följande åtgärder.

Persontaxan.

1. Tur- och returbiljetter införs på alla avstånd till pris som för 1½ enkel biljett.
2. Biljettpriset sänkes på linjer, som förbinda glesbebyggda områden med tätort och där persontrafiken till huvudsaklig del sker med rälsbussar.
3. Snälltåg klassificeras på vissa sträckor som persontåg.

Godstaxan.

1. Sänkning av taxorna på långa transportavstånd med början vid 400 km och därefter jämn tillväxt av nedsättningen till 20 procent på 700 km; därovan oförändrad procentsats.

2. Tillämpning av virtuella avstånd vid beräkning av fraktkostnader, varvid de verkliga avstånden skulle vid fraktberäkningen antagas minskade på visst sätt.

Taxor för biltrafik.

På de av norrlandskommittén föreslagna stambillinjerna skulle järnvägs-taxan tillämpas i såväl person- som godstrafik. I samtrafik mellan järnväg och stambillinje skulle dessutom avgifterna baseras på genomräknade avstånd.

Övervägandena av norrlandskommitténs förslag ingå som en del av taxekommitténs utredningsverksamhet, och kommittén har dessa frågor under behandling i deras olika sammanhang. Sålunda har taxekommittén på ort och ställe studerat de speciella problemen med taxesättningen i Norrland och har under år 1951 gjort tvenne resor till landsdelen. Därvid ha hållits sammanträden med representanter för myndigheter och näringsliv i Luleå, Umeå, Örnsköldsvik, Härnösand, Sundsvall och Östersund. Kommittén har i dessa sammanhang fått taga del av önskemål och förslag rörande järnvägstaxorna i Norrland.

Vad angår de förslag rörande persontaxan, som norrlandskommittén förde fram, ha åtskilliga förverkligats eller hålla på att praktiskt utprovas. Taxekommittén vill erinra om att tur- och returbiljetter införts på alla avstånd med en månads giltighetstid. För långa resor innebär denna åtgärd en påtaglig prissänkning i förhållande till priset för två enkla biljetter. På förslag av taxekommittén pågå prov med en särskild form av tur och returbiljetter, »semesterbiljetter», vilka för långa resor medföra 25 procents rabatt på priset för vanlig tur- och returbiljett. Likaså på förslag av taxe-

kommittén provas för närvarande endagsbiljetter till pris som för enkel biljett för resor fram och åter samma dag till ett antal huvudorter inom Norrland.

Beträffande avgifterna för begagnande av snälltåg föreligga planer på vissa åtgärder, men dessa ha ännu icke slutgiltigt behandlats.

De som ha intresse av järnvägstaxorna i Norrland och hur dessa komma att utformas, önska sannolikt få veta, när taxekommittén väntas bli färdig med sitt arbete. Kommittén får för den skull meddela, att den i stort sett har gått igenom arbetsuppdraget rörande persontaxan. Emellertid måste persontaxan samordnas med och avvägas i förhållande till förslagen rörande godstaxan. Beträffande denna pågå olika undersökningar. Sannolikt kunna dessa bli färdiga under loppet av år 1954. Det slutliga resultatet i form av ett betänkande torde därför icke kunna avlämnas förrän under loppet av år 1955. Huruvida kommittén dessförinnan kommer att avlämna några separata delförslag kan nu icke avgöras.

Utskottet. I likhet med motionärerna finner utskottet att behov föreligger av en inventering av föreliggande norrlandsproblem. Härigenom bör angelägenhetsgraden av frågekomplexen kunna fastställas och planer för deras lösning i den mån ekonomiska förutsättningar härför föreligga upprättas. Såsom antytts i vissa av remissyttrandena bör denna inventering och katalogisering av frågorna kunna företagas under medverkan av de speciella norrlandsorganen såsom Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen och Norrlandsförbundet. Vad särskilt angår den av motionärerna berörda frågan om utredning rörande skapandet av en statlig investeringsfond avsedd att främja ett mera differentierat näringsliv i Norrland finner utskottet att denna lämpligen bör övervägas i samband med en inom handelsdepartementet pågående granskning av företagarföreningarnas verksamhet.

Utskottet vill slutligen fästa uppmärksamheten på att första kammaren i anledning av motionen I: 14 redan för sin del beslutat »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om sådana överväganden, utredningar, förslag och andra åtgärder, att kvarstående olösta norrlandsfrågor kommer till sin rätt».

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att motionen II: 218 må anses besvarad genom vad utskottet ovan anför.

Stockholm den 16 april 1953.

På bankoutskottets vägnar:

FRANS SEVERIN.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Everlöf, Sundvik, Fahlander*, De Geer, Johannesson, Boo, Eliasson* och Wehtje*;

från andra kammaren: herrar Severin i Stockholm, Schmidt, Nilsson i Landskrona, Sköldin, Gustafson i Göteborg, Gavelin, Jönsson i Rossbol och Nordqvist i Karlskoga.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.